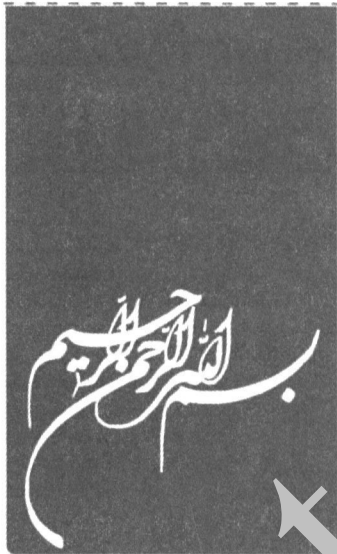

4174

۱۰۰
۱۴۲
ط

www.Ketab.ir

سرنشانه	:	بیات، مرتضی، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	منهاج الطب : مدخلی بر علم طب مبتنی بر زیست‌شناسی اسلامی / تألیف و تصنیف مرتضی بیات.
مشخصات نشر	:	قم: آوای ابتکار، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۱۶۶ ص. : مصوررنگی).
شابک	:	978-622-6086-08-0
وضعیت فهرست نویسی	:	فبا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. [۱۵۵] - ۱۵۶.
عنوان دیگر	:	مدخلی بر علم طب مبتنی بر زیست‌شناسی اسلامی.
موضوع	:	پزشکی اسلامی
موضوع	:	Medicine, Islamic*
عوع	:	پزشکی سنتی
موضوع	:	Traditional medicine
موضوع	:	پزشکی اسلامی -- نسخه‌ها و دستورالعمل‌ها
موضوع	:	Medicine, Islamic-- Formulae, receipts, prescriptions*
موضوع	:	پزشکی در قرآن
موضوع	:	Medicine in the Qur'an
موضوع	:	پزشکی اسلامی -- احادیث
موضوع	:	Medicine, Islamic -- Hadiths*
رده بندی کنگره	:	R1۲۸/۳/ب۹م۸ ۱۳۹۷
رده بندی دیویی	:	۶۱۰/۱۷۴/۱
شماره کتابشناسی	:	۵ ۷۹

منهاج الطب

مدخلی بر علم طب مبتنی بر زیست‌شناسی اسلامی

تألیف و تصنیف : مرتضی بیات

طراحی تصاویر: سارا حاجی میری، مرتضی بیات * ویراستار ادبی: مرتضی بیات

ناشر: آوای ابتکار * نوبت چاپ اول، ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۰۰ - ۰۸ - ۶۰۸۶ - ۵۲۲ - ۹۷۸

کتابخانه‌های معتبر ایران

mortezaa.bayat@chmail.ir

نشانی پستی نویسنده:

انتشارات آوای ابتکار: قم، خیابان صفائیه، کوچه ۲۸، کوی جلال زاده، فرعی اول، پلاک ۶۹

تلفن: ۰۲۵۳۷۸۳۶۴۲۰

منهاج الطب

مدخلی بر علم طب

مبتهی بر نیات شای اسلامی

تالیف و تصنیف:

مرتضی بیات

امام باقر علیه السلام:

شَرِّقَا وَتَجَبَّأْنَا لَنْ تَبْدَأَ عِلْمًا صَاحِحًا إِلَّا شَيْئًا يَخْرُجُ مِنْ عِنْدِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ

خودتان را به مشرق و مغرب زنید «علما صحیح» پیدا نمی‌کنید مگر چیزی که
از پیش ما اهل بیت صادر شود.

«بحار الانوار ۲۰/۹۲/۲»

فهرست مطالب

۹	مقدمه استاد مهدی صیادی
۱۵	پیشگفتار
۱۷	مقدمه
۲۱	فصل اول: زیست‌شناسی اسلامی - «مسئله حیات و روح»
۲۲	ارکان حیات
۲۴	پیدایش حیات و روح با تئوری
۲۷	پیدایش گیاه و حیات بی
۲۸	فرق اساسی میان ترانسفورمیسم و اسلام در تحول و تکامل حیاتمندان
۲۹	چگونگی پیدایش عامل حیات (ر -) از امر اسلام
۳۲	پیدایش حیوان و روح غریزه
۳۲	پیدایش انسان و روح فطرت
۳۳	ادله دیگر زیست‌شناسی بر استقلال آفرینش آدم - عدم انشعاب آن از نوعی از حیوانات
۳۶	فیکسیسم
۳۶	تعدد روح در پیکر انسان از نظر قرآن
۴۰	تعداد عوامل حیات و روح‌ها در وجود انسان
۴۱	ویژگی انسان‌شناسی اسلامی
۴۴	فصل دوم: اصول (روش‌شناسی) طب اسلامی - ایرانی «متدولوژی»
۴۵	دانش ایمنی در اسلام
	ایمنی انسان
۴۷	جایگاه مکتب تشیع و فلسفه آن در تبیین علم طب
۴۹	روش‌شناسی حفظ الصحه (بهداشت، تندرستی)
۴۹	تعریف علم طب
۵۰	روش‌شناسی علاج (درمان)
۵۳	ایمنی و تغذیه از نظر اسلام

۵۵	جنون گاوی.....
۶۷	مسوخ‌ها و یک اصل علمی زیست‌شناسی.....
۶۹	گزینش از میان غذاهای حلال.....
۷۴	فصل سوم: ساختارشناسی انسان مبتنی بر زیست‌شناسی اسلامی «فیزیولوژی».....
۷۵	مبحث اول: سلول‌شناسی.....
۷۵	دایره.....
۷۷	سلول.....
۷۹	مبحث دوم: روح‌شناسی.....
۸۳	مبحث سوم: بافت‌شناسی.....
۸۴	بافت‌های عصب.....
۸۴	بافت‌های عضلانی (ماهیچه‌ای).....
۸۶	بافت‌های غددی (پوششی، قشری، ششائی).....
۸۶	بافت‌های الحاقی (پیوندی - همبند).....
۸۷	مبحث چهارم: خون‌شناسی.....
۸۷	تعریف خون.....
۸۷	اخلاط - بدل مایتحلل.....
۸۹	تعریف اخلاط.....
۸۹	خلط سفرا.....
۹۰	خلط بلغم.....
۹۳	خلط سودا.....
۹۴	بخار، ریاخ، دخان، ارواح، گاز.....
۹۷	مبحث پنجم: اندام‌شناسی.....
۹۷	اعضای حیاتی.....
۹۷	اعضای غیر حیاتی (پایه).....
۹۸	مهندسی قرارگیری بافت‌ها در اعضای بدن.....
۱۰۰	فصل چهارم: روابط شبکه‌ای حاکم بر سلول‌ها «الگوریتم رفتارهای سلولی».....
۱۰۲	مبحث اول: نظریه اعضای مفرد (دکتر محمد صابر ملتانی ۱۹۵۰ میلادی).....

۱۰۲	چگونگی پیدایش امراض در نظریه اعضای مفرد
۱۰۳	مبحث دوم: قواعد تعادل و پایداری اعضای مفرد
۱۰۷	مبحث سوم: الگوریتم رفتارهای سلولی
۱۱۰	الگوریتم رفتارهای سلولی در تحریک نظام غدد
۱۱۱	الگوریتم رفتارهای سلولی در تحریک نظام اعصاب
۱۱۲	الگوریتم رفتارهای سلولی در تحریک نظام عضلات
۱۱۳	شرح نظام غدد
۱۱۵	شرح نظام اعصاب
۱۱۷	شرح نظام عضلات
۱۲۰	فصل پنجم: علم الیلامات «تشخیص افتراقی»
۱۲۱	مبحث اول: علائم تحریکات
۱۲۱	علائم «کلی» تحریک نظام غدد (تحریک، غددی)
۱۲۱	علائم «کلی» تحریک نظام اعصاب (تحریک اعصاب)
۱۲۲	علائم «کلی» تحریک نظام عضلات (تحریک عضلات)
۱۲۲	مبحث دوم: ادرار شناسی، بول، قاروره
۱۲۳	نقش نظام عضلات در تولید ادرار (سیستم فیلتراسیون گلومرولی)
۱۲۴	نقش نظام غدد در توقف ادرار (سیستم بازجذب توبولی)
۱۲۴	نقش نظام اعصاب در اخراج ادرار
۱۲۷	رنگ ادرار به لحاظ تحریکات
۱۲۸	حجم ادرار به لحاظ تحریکات
۱۲۸	PH ادرار به لحاظ تحریکات
۱۲۹	مبحث سوم: مدفوع شناسی، بُراز
۱۳۱	مبحث چهارم: نبض شناسی
۱۳۳	نبض مفرد
۱۳۴	اجناس نبض
۱۳۴	مقام نبض
۱۳۵	مقدار نبض

۱۳۶	 حجم نبض
۱۳۷	 حرکت نبض
۱۳۷	 قوت نبض
۱۳۸	 قوام رگ
۱۳۸	 نبض مرگب
۱۳۸	 نبض اعصابی
۱۳۹	 نبض صلائی
۱۴۰	 نبض غددی
۱۴۲	 فصل ششم: علم «دوبا» - دانش داروشناسی «فارماکولوژی»
۱۴۳	 علم مفردات
۱۴۳	 علم مرکبات
۱۴۴	 روش شناسی تعیین مزاج مفردات به لحاظ تحریکات اعضای مفرد
۱۴۵	 تعیین مزاج مفردات بر پایه عناصر و مواد موجود در مفرد
۱۴۶	 تعیین مزاج مفردات بر پایه نوع تحریکات اعضای صلائی - غددی
۱۴۷	 بررسی PH
۱۴۷	 بررسی طعم
۱۴۸	 بررسی افعال
۱۴۹	 گزیده‌ای از مفردات به لحاظ تحریکات اعضای مفرد
۱۵۱	 مزاج فصول و بروج
۱۵۶	 فهرست منابع و مآخذ
۱۵۵	 ضمائم

خدمه استاد مهدی صیادی

بسم الله الرحمن الرحيم

و فوق كل ذي علم عليم (سوره مبارکه یوسف، ۷۶)

خدای مهربان را شاکریم که پس از سالیانی در این مرز و بوم اقبال و توجهی دوباره به مکتب فاخر طب سنتی ایرانی اسلامی صورت گرفته. روز به روز نیز بر تعداد علاقمندان این عرصه و استفاده از دانش و راهکارهای آن رو به فزونی است. نظریه مفرد اعضا که بنیانگذار آن حکیم محمدابراهیم ملتانی (ره) از حکما و دانشمندان چند دهه قبل کشور پاکستان است؛ که خلاءهایی را در سیر آموزش و کاربردی کردن طب سنتی مشاهده می نمود؛ بر آن شد تا با نوآوری ها و تغییراتی به همراه خاسته اصطلاحاتی نو و در عین حال ساده در تفهیم و القاء مفاهیم کلیات و بطور کلی در فنون طب سنتی قدم هایی بردارد.

گرچه هنوز علت تمایل و توجه حکیم صابر (ره) به این بخش به علت علاقه و دسترسی به منابع شفاهی یا مکتوب که شامل شاگردان ایشان و یا تالیفات باقی مانده اش به صورت دقیق اشاره شده باشد، ذکر می شود. ذکر می شود که میان نیامده ولی نقل قول هایی از ارتباط وی و دوست صمیمی و همکارش، ناصر شکیل با حکیمی نابینا به نام حکیم انصاری شده است که این آشنایی باعث میل و اشتیاق وی به این سمت و سو می گردد و الله اعلم.^۱

۱- گرچه بیان این مطالب ضرورتی ندارد ولیکن برای علاقمندان به حیطه مطالعه در قسمت تاریخ علم شاید بتواند کمکی در مسیر دانش افزایی و جریان شناسی

ارزش کار وی، موقعی خود را نشان می‌دهد که پس از گذشت دهه‌های متمادی از رحلت این حکیم والامقام و با وجود حلقه کوچکی از شاگردانش - که امروزه همه حلقه اول شاگردانش، به دیار باقی شتافته‌اند - ولی نظریات و تالیفات وی به عنوان یک نظریه طبی مورد اقبال عقلا و دانشمندان کشور پاکستان قرار گرفته است تا جایی که برای آشنایی با نظریات حکیم صابر ملتانی (ره) تحت عنوان «نظریه مفرد اعضا» فعالیت‌های آموزشی و درمانی دارند، از - به اعتبار «کلیه فیض الحکمه الاسلامیه (اوکاره)» که توسط حکیم فیض محمد فیض (ره) و سایر رنگانی چون حکیم یاسین دنیاپوری (ره) بود و نیز انجام تالیفات متعدد و انتشار مجله طبی در این بخش‌ها؛ ناشی از اهمیت بخشی و محل اعراب داشتن در محافل علمی و عملی و توجه فیخته‌گان به آن، نشان از مبانی قوی و قابل اعتماد آن دارد.^۱

این مسیر علمی که برآیند یک عینیت و تفکر منطقی ریشه‌دار است به زمان و مکانی محدود نمی‌شود و این نظریه در این بازه زمانی توسط حکیم صابر ملتانی (ره) به منصه ظهور رسید. گرچه روش‌شناسی و روشن ساختن سرنوشت نوی این تفکر به شرایط علمی جامعه و با توجه به تخصصی شدن علوم، نیازمند تحقیق و پژوهش‌های نویی است؛ ولیکن آنچه مشخص است جوابدهی این نظریه و مسیر علمی آن، در خیلی از موارد تشخیصی و درمانی هست که می‌تواند به عنوان یک مبنا در توجیه و تفسیر فرایندهای طب سنتی ایرانی اسلامی نیز مورد توجه و استفاده قرار گیرد.

گرچه برای این کمترین نیز فرصتی مهیا گشت تا مدتی از وقت را صرف یادگیری این مکتب نو ظهور که فهم طب سنتی ایرانی را در حوزه تفسیر اسباب و علل امراض و با توجه به علایم بیماری‌ها آسان می‌ساخت، اختصاص دهم. و صد البته یادگیری هر عالی منحصراً

۱ - وجود تالیفات متعدد مرحوم صابر ملتانی (ره) و شاگردان وی همچون حکیم دنیاپوری (ره) نشان از اهتمام جدی به این نظریه بوده است. تا جایی که راقم این حروف کتاب «اسرار مجربات نبض» با همکاری تنی چند از دوستان جهت تفهیم بهتر این نظریه را در حوزه نبض‌شناسی از زبان اردو به فارسی ترجمه کرده‌ایم که به لحاظ حساسیت‌ها و دقت نظرهایی که در مسیر علمی هست، ان شاء الله در وقت مقتضی به همراه نقد و بیان برخی تجربیات شخصی در بخش عملی آن منتشر خواهد شد ان شاء الله. م. صیادی

طب، نیازمند استادی دلسوز و عالم عامل است و در کنار این علم آموزی مطالعه و طی مراحل استاندارد آموزشی و عمل کردن به آن‌ها در وادی بالین است ولی به لحاظ شرایط اجتماعی، سیاسی - مانند اعمال محدودیت‌های قانونی بدون منطق و سلیقه‌ای عمل کردن مجامع اجرایی منتصب به علم و یا قوانین نانوشته‌ای که منجر به تفسیر رای‌هایی گردیده و می‌شود و نهایتاً پشت از دست دادن فرصت‌های بیشماری در این وادی و سایر بخش‌ها شده و می‌شود - باعث گشت که آن‌ها به صورت کلی و شاید، نتوان در وادی عمل در ایران به اقدامات عملی پرداخته شود.

البته به لحاظ علمی می‌توان به مبنای طب سنتی ایرانی اسلامی تکیه زد و در کنار آن از این نظریه سود شایانی برد ولی جهت استفاده از هر دانشی مخصوصاً این نظریه، به یک مرکز پژوهشی مرتبط، که همه ابعاد (مبادی و مبنای) و مسائل عملی آن را در دقیق مورد کنکاش قرار دهد نیازمندیم، تا بتوان نقاط قوت آن را در امر درمان - که ثمره عملی دانش‌های پزشکی است - مورد استفاده قرار داد.^۱

نظریه مفرد اعضاء انطباق بیشتری با طب سنتی ایران^۲ دارد و نظریه مفرد اعضا با توجه به مباحث مختلفی که در محتوا و شکل ارایه آن دارد رجب کشش اولیه به سوی آن می‌شود و در این مسیر دوستان و علاقمندان بسیاری نیز در این امر وارد شده‌اند. از جمله دوست گرانمایه و دانشمند جوان فرهیخته جناب آقای مرتضی بیات حفظه الله که با درایت و صرف وقت و هزینه، مدت زمان مدیدی را صرف تحقیقات در این زمینه و رایزنی‌های مختلف علمی با مطلعین این امر چه از پژوهشگران داخلی و چه از حکمای خارج از کشور؛ در مسیر علم

۱ - ولیکن این امر، غالباً اصولاً در اولویت‌های دست اندرکار در ایران نیست و صرفاً بعد از قبولی مجامع غربی، در پاره‌ای از موارد آن هم فقط استفاد محلی در برخی بخش‌ها مانند طب سوزنی و چینی و ... ایفای نقش می‌شود و دریغ از یک مرکز علمی پژوهشی در طب‌های سنتی و مکمل به صورت ریشه‌ای و کامل آن‌ها مورد کنکاش علمی و تطبیقی با فرهنگ و مبنای علمی خودی قرار دهد؛ که این هم شاید به اندیشه جهان سومی مدیران و عدم توسعه صحیح در کشورمان بر گردد.

۲ - بابت پیشینه تاریخی طب فاخر سنتی ایران که خود عقبه‌ای هزاران ساله دارد و برخی مکتب طب سنتی ایران را برگرفته از طب یونان می‌دانند و بر آن اطلاق طب یونانی می‌نمایند و حال آن که در نوشته‌های کهن به مانند زرتشت به مبنای و مبادی آن اشاراتی شده است و این نشان از مقدم بودن مکتب طب سنتی ایران نسبت به یونان دارد؛ گرچه گزاره‌های تاریخی از جمله حمله اسکندر و انتقال کتاب‌های پزشکی به یونان در بحث تاریخ علم جای بررسی‌های دقیق دارد.

آموزی شده‌اند و توانستند یک مجموعه تالیفی را فراهم آورند که بخشی از آن را در این کتاب مزین به نام «منهاج الطب» خدمت ارباب اندیشه ارایه نمایند.

این کتاب ارزشمند بنا بر سلیقه مولف محترم در دو بخش که بخش اول نگاه کلی بر خلقت مبتنی بر زیست‌شناسی اسلامی و بخش دوم نگاهی به نظریه مفرد اعضا و نبض‌شناسی در آن - سامان یافته است گرچه نوع نگاه طب سنتی ایرانی اسلامی مبتنی بر خلقت و سیر تکاملی انسان و مصلحت‌وی و توجه به جنبه‌های مادی و معنوی انسان‌ها می‌طلبد که نگاه کل‌نگرانه‌ای را در بدو امر بر نحوه خلقت و رشد وی مد نظر قرار گیرد تا در وادی مصداق و جزء که بیماری‌ها نیز از مجموعه نرم به حساب می‌آیند، درمانی در شان حقیقت انسان با توجه به جنبه‌های وجودی وی از لحاظ نگاه کلی و جزئی صورت پذیرد و بخش دوم در جزئی از موضوعات شناخت انسان و حالات وی دست که حاوی نکات جالب و ارزنده است.

هدف اصلی این کتاب ارایه نوعی نگاه به پیرامان از حیث وجود و شناخت انسان است و در این بین آشنا ساختن ذهن و تفکر خواننده با مبانی هدفمند که توضیحات قابل فهمی را ارایه می‌دهد. مولف محترم در مورد انواع نبض‌های سه گانه عضلاتی، غدی و اعصابی و مفاهیمی همچون تحریک، تحلیل و تسکین و حالات بدنی ناشی از اعضای رئیسه قلب، کبد و مغز به صورت مکفی و بقدر لازم سخن رانده‌اند و نیازی نیست تا این مقدمه به محتوای تخصصی آن اشاره شود. گرچه ممکن است به علت نوین‌یاد بودن این نظریه، چالش‌هایی را به دنبال داشته باشد و البته اصولاً کار بشری، نسبی بودن در تبیین است.

در این میان جهت تدویر افکار خواننده محترم، لازم به ذکر است: بخش آموزش نبض و نظریه مفرد اعضا در این اثر منظر به آثار مرحوم صابر ملتانی (ره) و برخی شاگردان ایشان با توجه به تالیفات و آثار ایشان با توجه به فهم نویسنده محترم کتاب است و قابل ذکر است که پس از حکیم محمد صابر ملتانی (ره) شاگردان و برخی نحله‌های علمی مواردی را به نظریه و فرمایشات وی اضافه کردند مانند نبض قشری، نبض مخاطی و امثالهم که نظریه اعضای رئیسه

سه گانه را به چهار (مانند اضافه نمودن طحال) و پنج و شاید هم بیشتر ارتقا دادند^۱ که بحث آن‌ها در این مختصر نمی‌گنجد.

اهمیت این کتاب از این جهت است که به زبانی ساده در دو بعد کلی و جزئی در حوزه شناخت، وارد شده و در بخش طبی نیز در صدد آموزش کلیات و نبض نظریه مفرد اعضاست لذا به صورت مختصر و مفید این نظریه را تبیین می‌نماید. از آن جایی که امروزه به لحاظ ارتباطات و وجود فضای مجازی هر مطلبی در کوتاه‌ترین زمان در جامعه منتشر می‌شود این نظریه مفرد اعضا نیز از این قاعده مستثنی نشده و کلیاتی از آن دست به دست گردیده گرچه این امر موجب سوء بود تا طالب علم طب به کرات با تماس‌ها و پیام‌ها خواستار دسترسی بیشتری برای فهم این نظام شوند. علل مختلف نتوانم پاسخگوی این درخواست‌ها باشم؛ ولیکن بحمدلله بخشی از این درخواست‌ها، توسط جناب آقای مرتضی بیات این اندیشمند و دوست عزیزم، جامه عمل پوشید و در دسترس عموم قرار گرفت و از این بابت نیز شاکر خدای مهربان هستیم.

امیدوارم از جهت «اعلم الناس من جمع علم الناس الی علم»^۲ علاقمندان از خرمن علمی این کتاب بهره کافی و وافی ببرند ان شاء الله و اگر خدای مهربان علمی دوباره کرد در آینده نیز تالیفات دیگری از این دست، مانند تطبیق کلیات داروشناسی و روستای مبتنی بر نظریه مفرد اعضا خدمت ارباب اندیشه ارائه شود بفضله و کرمه.

مهدی صیادی^۳

پژوهشگر و مدرس عرصه تاریخ طب سنتی ایرانی اسلامی

زمستان ۱۳۹۶

۱ - در این بخش یادداشت‌های پراکنده‌ای را جمع‌آوری کرده‌ام که تطبیق نبض‌ها با خطوط کف دست است که در وقت مقتضی به ارباب دانش تقدیم خواهد شد. م. صیادی

۲ - داناترین مردم کسی است که دانش مردم را به دانش خویش افزون کند. (پیامبر اکرم حضرت محمد مصطفی ﷺ: معجم الفاظ غرر الحکم، ص ۴۲۱)

۳ - ایمیل sayyadi_teb@yahoo.com